

Слободан Јарчевић:

ДА ЛИ ЧОВЕК ЗРАЧИ ИЛИ ВАЗДУШИ?

Писац ових редова се извињава читаоцима ако их је збунио наслов. Подсећа на неку поругу или шалу, али није то у питању. Реч је о погрешном коришћењу појмова из српског језика у Хрватској, па ћемо га посматрати с филолошке тачке гледишта. Читаоци ће писцу опростити што није филолог, али у ситуацији кад се филолози важним појавама у српском језику не баве, остаје нам да их (оваквим покушајима) на то подстакнемо.

Ако у томе не успемо – ако учени остану незаинтересовани за погрешно коришћење појмова из српског језика у Хрватској, онда ћемо, иако помало нестручни, то наставити у овом часопису (на овом радију). Погрешно коришћење појмова из српског језика у Хрватској је више него умножено, али то мало ко примећује. Такве појаве измичу пажњи, јер их нико не очекује. Уочљиве се тек кад човек схвати да Хрвати користе страни – српски језик. У том случају, Хрвати нису никакав изузетак – ниједан народ не научи страни језик онако како говори својим.

На искорак у науку, треба да се зна, навео нас је протест неких хрватских интелектуалаца. Они су, ових дана – септембар 2005 – замерили што је у неком од старих филмова (титлованих "српскохрватским") остала српска реч "ваздух" – није преведена на "хрватску" реч "зрак".

Овде је откриће. Значи, у службеном језику у Хрватској (он је српски, али ћемо прећутати да га Хрвати зову "хрватским") реч "зрак" је појам за ваздушни омотач око Земље. Хрвати тако користе ову реч, а у службеном језику у Србији, Црној Гори и Републици Српској, па и на катедрама славистике у свету, за омотач око земље, користи се реч "ваздух". Ово је праисконска реч српског језика – "ваздух". Њу је добро разумео и српски народ и знао је да од тог омотача зависи сав (вас) живот на Земљи, па је та реч (кованица) састављена од два појма "вас" и "дух". Није потребно објашњавати да је "с" прешло у "з" – на основу граматичког правила о слагању звучних и беззвучних гласова.

Хрвати за Земљин омотач користе сасвим другу реч – она није синоним "ваздуху", јер се, појмовно, не односи ни на какав омотач око Планете. У овај закључак ће нас уверити одредница о "зраку" у *Речнику српскохрватског књижевног и народног језика*, Књига VII, Институт за српскохрватски језик, стр. 155, Београд, 1971. године. Ево чињенице да филолози нису нашли у појму "зрак" ни трунке од Земљиног омотача:

"Зрак – млаз светлости минималне дебљине (понекад замишљен као недељив); слични млаз других врста електромагнетског таласања (топлотнога, ултравиолентнога, рендгенскога) или атомских честица у прогресивноме кретању".

У овом појмовном одређењу речи "зрак", можемо се уверити, нема назнаке да је у питању и омотач око Земље. Али, филолози су у Југославији чинили све да покажу да најкоришћенији службени језик у држави припада и српском и хрватском народу! Зато су чинили све да оправдају оно што хрватски филолози нису (као странци) правилно схватили у српском језику, или оно што су намерно искривљивали – с циљем да створе и "хрватску варијанту српскохрватског језика", која ће се разликовати од "српске варијанте српскохрватског језика". Тако су и реч "ваздух" заменили речју "зрак", иако, како видесмо, ове две речи представљају потпуно различите појмове – прва омотач око Земље, друга снопове сунчеве светлости (пламен ватре, енергетске, магнетне или

рендгенове таласе, итд). Но, то није сметало нашим филолозима да их прогласе појмовно истоветним, па су на стр. 156, написали да је "зрак" једнако "ваздух". За то нису имали упориште ни у чему другом, него у књижевним делима, чији су аутори прихватили ову подвалу појмова – "зрак" за "ваздух". Зато то поткрепљују само цитатима из дела, као:

"Коњи морадоше сваки час стати, да захвате зрака" (Ђал. 13, 69), "Били су голи, готово пјани од зрака, од мора и од сунца" (Назор 18, 120), итд.

У *Речнику српскохрватског књижевног језика и народног језика*, књига II, стр. 354, објашњена је појмовно и реч "ваздух", па се може видети да нема никакве додирне тачке с горенаведеним појмом "зрака". Погледајмо појмовно значење "ваздуха":

"Ваздух – смеша гасова, нормално са 78% азота и 21% кисеоника, без боје и мириса, коју удишемо и која сачињава земљину атмосферу".

Наравно, и овде југословенски филолози убацују да је синоним "ваздуху" реч "зрак", али нигде, у подужем тексту, не износе ниједну карактеристику "зрака". Да су то учинили, онда би се видело да "смеша гасова" нема везе са "зрацима: сунца, звезда и ватре", а нема ни са "зрачењем очију и лица". Нема "смеша гасова" никакве везе ни с изразом: **"зрачи од среће"** – израз чест у српском језику. Јер, ако би се ова позната изрека изговарала помоћу "смеше гасова" ("ваздуха"), била би више него неразумљива – **"ваздуши од среће"**. Хрватски филолози би је тако превели са "хрватског" на српски, јер они под "зраком" подразумевају "смешу гасова" ("ваздух", или "атмосферу").

Кад размислимо о значењу речи "зрак", видимо колико је бесмислена хрватска кованица од ње – "зракоплов". Мисли се на савремене машине које лете ваздухом (ваздухоплови), али би "зракоплов" морао бити нека друга (можда савршенија) летилица, јер јој име говори да лети зраком (или на зрацима) – сунчевим зраком, или на снази неких других зрачења - електромагнетних, рендгенских, ласерских, итд. Ако би му за летење служили сунчеви зраци, онда не би могао да лети ноћу – значи, не би био технолошки савршенији од ваздухоплова.

Да закључимо, вероватно се, својевремено, појавила замашна збрка појмова у делима књижевника нобеловца Иве Андрића (кад су их Хрвати превели са српског на "хрватски"), па је Андрић жестоко протествовао и приморао издавача у Загребу да тако преведена дела уништи.

Занимљиво је да споменемо ауторе *Речника српскохрватског књижевног и народног језика*.

Уредници дела с речју "ваздух" су: др Михаило Стевановић, др Миљивој Павловић, др Радомир Алексић, др Ирена Грицкат – Радуловић и Драгослав Илић. Краће време, уредник је био и др Светозар Марковић.

Уредници дела с речју "зрак" су: др Михаило Стевановић, др Митар Пешикан, др Берислав Николић и др Ирена Грицкат - Радуловић. Уредници појединих секција, били су: др Петар Сладојевић, Фахра Матијашевић, др Даринка Гортан – Премк, др Егон Фекете, мр Милица Бабић – Вујанић и Милица Станић.

Београд, 17. септембар 7514 (2005) године.

Слободан Јарчевић:

ГОСПОДИН - ЧОВЕК ИЛИ БОГ

Беседништвом се слушаоци уверавају у истину, или се придобијају да подрже неки државни, верски или колективни план. Беседник бира теме из: науке, привреде, трговине, запошљавања, политике, рата, војске, судства, религије, итд, па је јасно да су његове речи упућене великом скупу. До појаве штампе, беседништво се изузетно неговало и сматрало се својеврсном уметношћу.

Беседништво се, одувек, користи и током верских обреда. Присутно је и данас, јер је неприкладно да свештеници, читајући текстове, опонашају политичаре. Беседништво у верским храмовима увелико утиче на слушаоце, јер су они ту пред Богом и унапред су спремни да прихвате поруке свештеника – Божјег представника. Не треба посебно истицати да се говорник у цркви не обраћа само разуму, него и срцу и машти. Свака изговорена реч, као и обично, налази своје место и у људској подсвести, одакле (како то сматрају психоаналитичари) утиче на свест. Све је уреду ако подсвест и свест (ум) разумеју прихваћене појмове. Али, ако речи преносе нејасне појмове, онда особа не закључује у складу с чињеницама и гради погрешне ставове. А нејасни појмови у језику су чести ако особа не влада добро језиком преко којег прима информације. Таквих примера имамо и у српском језику – кад се њиме служе странци. Најочљивије је то код Хрвата – којима је српски језик у званичној државној употреби. Доста појмове Хрвати не разумеју и после стољетног коришћења српског језика. Тако се у Хрватској делимично погрешно користи и појам: **"господин"**. У првом реду, то чине римокатолички свештеници у својим проповедима (беседама) и својој литератури. Да бисмо видели о чему је реч, потребно је да претходно утврдимо енциклопедијско значење речи "господин". Оно је објашњено у *Речнику српскохрватског књижевног језика и народног језика* Српске академије наука и уметности, 1965, Књига III, стр. 509:

«Господин – онај који је отмен, углађен, фин и угледан».

Постоји више одредница за појам "господина", па ћемо узети и ону која се користила претходних столећа:

«Господин – титула при свечанијем ословљавању особа високог друштвеног положаја; титула оца, браће или рођака кнежевих у Црној Гори».

Видимо, реч "господин" у српском језику представља појам за особу - која се истиче: памећу, лепим понашењем, добротворством, одевањем, имовином или друштвеним положајем. Таква особа је дарована божанским одликама и зато је појам "господин" демунитив од речи "господ" – а Господ је, у модерним религијама, исто што и Бог. У српском језику су ова два појма (речи) с истоветним одређењем. У граматички бисмо то означили овако - Господ и Бог су синоними.

"Господин" је, видели смо, нешто друго – приземније, људско. Појмови "господин" и "Господ" се не могу поистоветити у српском језику, јер је српски стари језик и он је, кад је у питању опасност од мешања појмова, нерањив. Његова граматичка правила не би трпела поистовећивање смртног човека и Бога. Ни у једном српском крају, никад није долазило до мешања појмова за изузетне људе с појмом Бога или Господа. Наш народ је за своје одличнике извео демунитив од Господа – па их је ословљавао речју "господин", а жене с "госпођа" и "госпођица". Има и других изведених речи, али оне нису предмет нашег истраживања. Споменућемо још и то да су Срби Дубровника, за своје прваке, имали мало друкчији демунитив, створен од речи "Господ". Била је то чувена титула за дубровачке племиће – "госпар". Међутим, ни овом речју се није скрнавilo име Бога, или Господа.

Име Бога, или Господа, биће нарушено у Хрватској, од времена кад су Хрвати увели српски језик у државну употребу. Наравно, реч је о изворним Хрватима из Загорја, који, с обзиром да им је матерњи језик био друкчији, нису дословно схватили појмове у српском језику. Нажалост, по угледу на њих, те појмове ће почети погрешно да користе и Срби католици. Они су, уместо да говоре језик онако како су га научили у детињству – у својим (српским) породицама, прихватили језик хрватских образовних и културних установа. А тај језик Хрватске академије знаности и умјетности ће постати крцат помешаним појмовима и израђаван неправилном применом српске граматике. Један од погрешно схваћених појмова српског језика је и "господин". Ову реч, данас, хрватски римокатолички свештеници, најчешће, користе уместо појма: Бог или Господ. Они у црквама позивају вернике да се моле "Господину" и да славе "Његово" име. Овако нешто је незамисливо у храмовима Српске православне цркве. Називати Господа Бога само "господином", било би верско скрнављење првог реда. То канони Српске православне цркве не дозвољавају, нити је то у сагласју с правилима граматике српског језика. Пошто је овде реч о погрешно схваћеним појмовима из српског језика, можда је хрватске филологе и свештенике збунио један израз о Богу у српском језику, којим се појачава Његова узвишеност. Овај израз (реч, или појам) објашњен је на страни 510. наведене Академијине књиге. У питању је давно коришћење оба појма, истовремено – "Господ" и "Бог". Тад се реч "Бог" користила као и данас а од именице "Господ" је творен придев, што је у српској граматички уобичајено. Тако се појачала узвишеност оног коме се молимо, јер је био ословљаван – **Господини Бог**. Ово, "Господини" се, никако, не би могло применити на смртника. У *Речнику* је наведена реченица с придевом "господини" и именицом "Бог" – коришћено, заједно, у здравицама:

«Ти мене почастово овом чашом, а тебе Господини Бог сваким родом и берићетом».

Ако су хрватски граматичари и свештеници били заведени овим придевом из ранијих времена ("господини"), онда је очигледно да је наш закључак уреду, јер (као странци) нису разумели овај појам, па су Господа почели ословљавати онако како се то чини према смртницима – речју "господин".

Ако бисмо затражили тумачење психолога о утицају замене појмова на подсвест, сигурно је да би нам овај стручњак потврдио да погрешно схваћени појам мора друкчије деловати на подсвест, него правилно схваћени. С овим ће се сложити и сваки лаик, јер је у питању једноставна логика. Лако је закључити да све оно што допире до подсвести и свести обликује интелект појединца. Свакако да не смемо занемарити чињеницу да овај појам "господин" стиже у подсвест верника уместо појма Бог, или Господ. Ту у подсвести, тај појам означава и смртника и Бога, па је питање како ће тако двозначни појам утицати на свест. Неће ли тиме јединка (кад је реч о њеној свести) бити немарнија према Богу? Јер је Бог, појмовно, изједначен са смртником – носе заједничко име: "господин". Оваквом размишљању, треба додати и чињеницу да верници ову одредницу за Бога ("господин") примају у подсвест из уста свештеника. А свештеник је беспоговорни ауторитет.

Уместо закључка, постављамо питање - није ли овако немаран однос према Господу (кад се ословљава ознаком смртог човека) утицао на многе припаднике хрватске нације да тако лако приступе истребљењу српског православног становништва у Другом светском рату и њиховом изгону из Републике Српске Крајине од 1990. до 1995. године? То је могуће, јер у њиховој подсвести, па и у свакодневном говору, Бог је само "господин", попут првог суседа. А кад је Господ представљен на разини смртника, онда ишчезава, или бледи, обавезно страхопоштовање према Њему. А ако се томе дода и римокатоличка догма о лаком опросту грехова, онда не треба да чуди то што су тако

бројни римокатолички верници у Хрватској лако пристајали на споменуто истребљење и прогон српског православног становништва.

Слободан Јарчевић:

"УБОЈИЦА" ПРЕТВОРЕН У "УБИЦУ"

Ако погледамо у текстове једног од преводилаца за српски језик у Загребу, закључићемо да је почесто био на великим мукама. "Хрватски језик" се може преводити на друге светске језике, а да се, том приликом, преводилац не суочи ни с једном препреком. Сваки од појмова "хрватског језика" лако налази замену у енглеском, француском, немачком, шпанском... Зато што се помоћу ових језика не може сазнати да ли поједине речи у "хрватском језику" (кад су искоришћене у реченицама) одговарају замишљеном појму (вредности), или је тим речима (супротно правилима граматике) додељена друга вредност (појам).

У случају кад се преводи са српског на "хрватски", или с "хрватског" на српски, долази до честих недоумица. Тад преводилац (ако одлично познаје и српски и "хрватски језик") лако открива речи у "хрватском" којима је појам погрешно схваћен или придодат нови. Детаљнија и стручнија истраживања би показала да су се хрватски језички стручњаци огрешили о филолошку науку, јер нису поштавали граматичка правила српског језика - кад су од српског стварали "хрватски". Често су то чинили несвесно, јер неким речима (попут других странаца) нису схватили појмове, а неке су сами творили. И у овом другом случају су грешили, јер нису потпуно разумели дух српског језика, па су им и новокованице постале нестабилне на датом месту – понекад се оне понашају по правилима српске граматике, понекад не.

Често се и изворне речи српског језика не могу понашати по правилима српске граматике, јер су им хрватски граматичари променили значење (појам, или вредност). О једној од њих говоримо данас. Нашли смо је у тексту хрватског преводиоца за српски језик и није било тешко запазити да га је она прилично намучила. Преводилац је требало да преведе како се једна српска бака нежно обратила свом унучићу, користећи српску реч за несташлук, а та реч у "хрватском језику" уопште не значи тако нешто. Преводилац се двоумио. Ако реч остави непреведену, унука би представио у "хрватском тексту" као злочинца, а ако би нашао другу реч – појмовно истоветну изговореној, онда би морао искористити синоним из српског језика, или туђицу.

Овако је гласила реченица у причи једног српског књижевника, коју је хрватски преводилац требало да преведе на "хрватски језик":

«Слушај ти моја мала убојицо! Ако будеш добар у вртићу, купићу ти велику, велику чоколаду».

Види се да је, претходног дана, унук у вртићу био несташан, потукао се с вршњацима, па га бака благо кори и обећава награду ако промени понашање. Али, у

"хрватском језику" ова реч ("убојица") има сасвим друго значење. Код Хрвате се убојицом зове човек који је некоме одузео живот. Хрватски граматичари нису схватили значење ове српске речи (за њих је она из страног језик), па су је почели користити уместо речи "убица". А у српском језику је "убојица" човек који је склон свађама и тучама, а не убиствима. Каже се: "Он је убојица". Такво значење у српском језику има и реч "укољица", па се каже: "Он је укољица". Ова два појма се говоре (из миља) и деци – и кад су несташна (као у наведеном случају), али и кад су најмирнија.

Српски језик је природан и развијао се само на основу правила своје граматике од најдавнијих времена, па он лако одбацује све вештачке конструкције, попут ове у "хрватском језику". Да "убојица" није "убица", потврђују и друге речи - настале од корена (или именице) "бој". "Убојица" није спреман да убије, него да се посвађа, погура, потуче, итд. Реч "бој" је творила и други појам: "убојито". Односи се на оружје или реч – "убојито оружје" и "убојита реч". У српском језику, ни један од ова два појма не упућује на убиство, али у "хрватском" се тешко отети утиску да не упућује на то, јер се у њему користи и реч "убојство", уместо "убиство". Тако и "убојствена реч" може да делује застрашујуће.

Пошто Хрвати реч ("убојица") користе уместо речи "убица", они се спотичу (као и овај преводилац), јер прилог "убојица" се не појављује у глаголском облику. Не може се рећи: "Он је убојио суседа", па да то значи: "Он је убио суседа". Глагол "убити" је јасан, али глагол "убојити" не постоји. "Убојити" би могло да значи (можда): "наносити боју у неку унутрашњост", али је, вероватно, и то неправилно - као што је неправилно ако се ова реченица ("Он је убојио суседа") схвати као приказ извршеног убиства. С речима "убити" и "убиство" је сасвим други случај. Њихово коришћење не ствара никакве недоумице ("Он је извршио убиство" или "Он је убио суседа").

Да би нам било јасно оно што смо најавили - да се погрешно схваћени појмови из српског језика само делимично понашају по правилима граматике у "хрватском језику", погледајмо како би две последње реченице могле да се преведу на "хрватски језик". Прва: "Он је извршио убиство", могла би да се преведе на "хрватски": "Он је извршио убојство". Друга реченица: "Он је убио суседа", не би могла, јер смо видели да такав превод не значи ништа: "Он је убојио суседа".

Вратимо се хрватском преводиоцу бакине реченице из миља: «Слушај ти моја мала убојицо! Ако будеш добар у вртићу, купићу ти велику, велику чоколаду».

Мучио се око прве реченице, па је написао, користећи туђицу из турског језика (а хрватски језикословци избегавају стране речи): «Слушај ти мој мали мегданџио! Ако будеш добар у вртићу, купићу ти велику, велику чоколаду».

Слободан Јарчевић:

"НЕЋУ" И "НЕ ЋУ" – СКРНАВЉЕЊЕ СРПСКОГ ЈЕЗИКА

На више примера смо учили да Хрвати не разумеју неке од појмова у српском језику, па је било јасно да су, користећи их погрешно, чинили својеврсно скрнављење српског језика. Средином децембра 2005. године је у београдској штампи пренесено да су у Загребу почеле полемике о промени правописа, установљеног у Југославији, кад се српски језик звао српскохрватским. Најављена дебата, везана за однос хрватских лингвиста према речи "нећу", наговештава замашније скрнављење српског језика. Они

траже да се ова реч пише друкчије – не "нећу", него "не ћу". Објашњавају – "ова реч треба да се пише одвојено". Овакво тумачење нам даје за право кад тврдимо да хрватски лингвисти не разумеју појмове у српском језику. Јер, не постоји никакво граматичко правило у српском језику по којем би се нека реч писала "одвојено". Појам "одвојене речи" не постоји ни у једном светском језику. Оваквим предлогом, ако се он усвоји у граматици у Загребу, уместо једне речи ("нећу"), користиће се две ("не" и "ћу"). Тиме ће лингвисти учинити страховит потез – избациће из употребе реч "нећу" и граматика српског језика у Хрватској ће бити сиромашнија за једну реч. Она више нече моћи да се нађе ни у граматици за основно, ни за средњошколско образовање. Неће је бити ни у граматици за свеучилиштарце.

У граматици ће се наћи одвојене речи и, с обзиром на абecedни редослед, једна од друге ће бити удаљена десетинама књишких страница. Ако странац на Филолошком факултету у Загребу буде желео да нађе реч "ћу", тешко ће му то поћи за руком. Она ће бити на страницама с речима које имају почетно слово "х", не почетно слово "ћ". Каква збрка појмова! Јер је "ћу" део речи "хоћу" – "хо-ћу". Значи, "ћу" ће се наћи у тексту који се односи на реч "хоћу" – као скраћеница од "хоћу". У другим словенским језицима је остала целовита реч: "хоћу", па руси кажу: "не хочу". Али српски језик је, према руском академику Олегу Трубачову, корен словенских језика – из њега су проистекли остали словенски дијалекти. Он је ових година написао студију о томе, тврдећи да је ток средњег Дунва (од мађарске границе до Ђердапа) колевка свих словенских језика. Значи, ако је српски језик корен словенских језика, природно је да се развио више од руског, па и хрватског језика – којег су југословенски лингвисти погрешно назвали "кајкавским дијалектом".

Ако би хрватски лингвисти били доследни своје науку да трагају за настанком српских речи и да их разлажу на саставнице, онда ће нестати хиљаде данашњих речи српског језика. На пример, уместо речи "немој", писаће две речи "не" и "мој". Шта ће значити та реч "мој", данас нико не зна. Овај облик је настао од речи "може", а да ли ће то хрватски лингвисти поштовати или не, питање је. Јер, ипак, као странци, тешко да би могли да схвате да је "мој" – појам истоветан појму присвојне заменице "мој" настао од појма, или речи, "може".

У даљем засецању у ткиво српског језика, према правилу наговештеном избацивањем из употребе речи "нећу", хрватски лингвисти би морали избацити и друге сложенице. Тако и реч која је означавала шефа хрватске државе у Другом светском рату. Његова титула је била "поглавник". Значи, требало би да се пише с две речи "по" и "главник". И у овом случају би нестала из речника реч "поглавник" – нешто искривљени прави појам из српског језика: "поглавар", или "главар".

Да видимо, колико би још био унакажен српски језик, ако у Загребу, заиста, уведу овако накарадно правило о избацивању сложеница. Ево, реч "потколеница", замениле би је две речи: "под" и "коленица". У овом случају, нестало би и правило српске граматице – једначење сугласника по звучности. Јер, сад се "д" не би претварало у "т", како је то у српској речи "потколеница". У "хрватској" граматици би то биле две одвојене речи, па би реч "под" остала са својим словом "д". И овде да приметимо, "хрватски" речник би остао сиромашнији за реч "потколеницу" – не би је више било. А од ње се не чине две нове речи, јер су и оне, ионако, постојале у граматици: "под" и "коленица".

Има још примера за овако скрнављење српског језика: "поребрица" – "по" – "ребрица", затим: "надлактица" – "над" – "лактица". Овде бисмо добили нову реч "лактица", која, стварно, не значи ништа. Она има смисла само у сложеници "надлактица".

Да подстакнемо лингвисте, нека напишу стручни осврт на ова прегнућа хрватских лингвиста, а ми да скренемо пажњу да се премијер Хрватске др Иво Санадер супростави овој накани хрватских граматичара. Можда зато што није пао под утицај језичких стручњака Хрватске академије знаности и умјетности и Свеучилишта у Загребу, него српски језик схвата онако како га је научио од родитеља. А они су говорили правилан српски језик, јер су, колико знамо, Санадери пореклом с Кордуна и Лике. Можда је породица хрватског премијера, у неком времену, прешла у римокатоличку религију, али је, као и остали Срби католици, задржала свој српски језик. Тачно је да и католици и православци све више прихватају искварени српски језик са свеучилиштних (правилно, свеучилишних) катедри у Загребу, па би зато српски лингвисти морали да о томе обавесте све катедре славистике у свету и УНЕСКО – који брине о заштити светске културне баштине.

Слободан Јарчевић:

"ИЗУЗЕТАК" И "ИЗНИМ"

У српском језику је друкчије. Туђица, или новокованица, се тешко носи са захтевним граматичким правилима, јер у некој од падешких промена, она се (гласовном вредношћу) поистовећује с речју другог појма.

Хрватски лингвисти ће се трудити да покажу како су српски и "хрватски" два различита језика. Обавештавају нас да у речнику једног и "другог" постоје стотине и хиљаде различитих речи, а једна међу њима је, увераваће нас, и "изним" ("изнима") у "хрватском", којој одговара, кажу, у српском језику реч "изузетак". Они, и овог пута, нису у праву. Српски није вештачки језик - природан је и од најстаријих времена раскошно трепери својим граматичким правилима у три дијалекта: јекавском, икавском и екавском. Хрватски је (погрешно назван кајкавским дијалектом), такође, природан стари језик. Али он има, као и остали словенски језици, само екавски облик изговора, а што се тиче других европских (несловенских) језика, можемо слободно рећи да су они вештачки – стварани од латинског и понеке речи из језика предримских староседелаца Европе. Пошто је вештачки језик, у енглеском се могу користити десетине хиљада и позајмљених и новостворених речи, а да оне никад не услове недоумицу у погледу појмовног одређења, јер речи у енглеском језику не мењају облик у односу на лице, број и падеж. У питању су незнатне промене, углавном код трећег лица једнине. Зато је најважније да се у енглеском запамти значење речи – остале проблеме овај језик не ствара.

У српском језику је друкчије. Туђица или новокованица се тешко носи са захтевним граматичким правилима, јер у некој од падешких промена, туђица или новокованица се може (гласовном вредношћу) поистовети с другом речју – другог појма. То смо видели у случају хрватске речи "исприка", којој је дат појам "извињења", а у трећем лицу једнине (**"Он се испричао"**), доноси појам о разговору, причању, бесеђењу... никако о извињењу.

Види се, и то треба уважавати – што хрватски лингвисти не чине, да је српски природан стари језик и да има прецизно избрушена граматичка правила. Ми, чији је он матерњи језик, не мора да будемо лингвистички стручњаци да бисмо распознавали туђице и новокованице у њему. Знамо да ће се странци намучити да схвате шта им објашњавамо. То ће им се десити (и хрватским лингвистима) и у овом случају – кад трагамо за пореклом именице "изним".

У *Речнику српскохрватског књижевног и народног језика*, Српске академија наука и уметности, Београд, 1971, књига VII, стр. 573, пише да је "изним", или "изнимка" застарела покрајинска реч и да покрива појмове: "осим" и "изузе".

Ако је то покрајинска реч, онда је из Загорја – из хрватског језика ("кајкавског дијалекта"). Рекли смо да се српски лингвисти нису опирали оваквом убацивању хрватских речи у српски речник, јер се, прећутно, кривотворило да не постоји хрватски језик, него да је у питању "кајкавски дијалект", из којег се, као и из сваког дијалекта, могу користити речи у књижевном језику – кобајаги, у "српскохрватском језику". Да је ова реч неприкладна у српском језику, можемо се уверити, као и у другим случајевима, на малом избору њених изведница. Значи, твори их мање него што то чини српска реч за исти појам – "изузетак". Због тога, хрватски лингвисти не могу да преведу ову једноставну реченицу:

"Изузимајући Јована, други су се понашали насилнички".

Можемо се уверити да хрватски лингвисти неће дословно, на исти начин, користити реч "изним", јер се она у овом облику скоро не препознаје. Погледајмо:

"Изнимајући Јована, други су се понашали насилнички".

Хрвати се довијају у оваквим случајевима, па проширују реченицу – користе додатне речи:

"Јован је био једина изнимка, други су се понашали насилнички".

"Изним-а" и "изнимка" се не прилагођавају ни у овом једноставном изражајном поступку у српском језику:

"Изузе Јована, он нема других пријатеља".

Ни од једне од ове две хрватске именице, није могуће пронаћи њихов одговарајући прилог уместо овог из српског језика – "изузе". Покушајмо га пронаћи, јер га у *Речнику* нема. Могоће је написати ову мисао само уз именицу "изнимка":

"Изнимка је Јован, он нема других пријатеља".

И овде се хрватски лингвисти, поред преласка на именицу, користе додатном речју: "је" и тек тако могу да пренесу мисао из ове једноставне српске реченице.

Биле би рогобадне заповедне реченице ако би се, уместо појма "изузето" – "изузетно", користио појам из речи: "изним-а" и "изнимка". Погледајмо:

"Изузми Јована из позивне листе!"

Ни нјамање није у духу српског језика:

"Изними Јована из позивне листе!"

Као што смо рекли, у српском језику, падежи, бројеви и лица условљавају различите облике речи. То чине и гласовне промене. Бројне изведнице истог појма се разликују, једна од друге, често, у више гласова. Но, српске речи све то подносе и оне се, ретко кад, гласовном вредношћу поклопе с речима других појмова. Код страних речи или кованица хрватских лингвиста, приликом наведених промена, оне се поистовете с другим речима, или, једноставно, не могу да изразе замишљени појам. Зато, хрватски лингвисти често одустају од градње бројнијих изведница.

Видимо да ни овај израз "изними" више подсећа на икавски изговор немог човека – "**ними човик**", него на некога кога треба изузети са списка. Могло би се рећи да се овом реченицом ("**Изними Јована из позивне листе**"), заповеда да се Јован учини немим, да се изнеми, или онеми. Тако би то изгледало кад бисмо узели само први део реченице: **Изними Јована.**

Слободан Јарчевић:

(Чланци из рубрике у часопису Српске радикалне странке - "Великој Србији")

ДА ЛИ ЈЕ КРИЖАН КРОМПИР ИЛИ ЧОВЕК?

"Криж" не значи оно што и "крст"

Вероватно су хрватски лингвисти реч "криж" унели у српски језик из хрватског ("кајавског дијалекта"), јер се у Загорју налази село Крижевци. Да су то учинили с циљем да та реч представља појам истоветан српској глаголској именици "крижање", или глаголу "крижати", онда не би било повећих тешкоћа. Срби би се навикли на тако кратку и једноставну именицу, па би "криж" био само један од облика истог појма: "крижање", "кришка", "крижан", "искрижан", "накрижан", "раскрижан", итд. Али, хрватски лингвисти су му, унесећи га у српски језик, дали сасвим друго значење – истоветно српској речи "крст". Можда је он у хрватском језику имао то значење, али се "криж", с одређењем појма: "крст", понаша незграпно у српском језику. Од њега изведене речи звуче истоветно онима које означавају: засецање, сечење или комадање неких предмета. Не разликују се, чак, ни у нагласцима. Истовремено, ова реч се не може обликовати да би се њоме изразили они појмови које сликовито представљају изведнице од речи "крст". На пример, лако је схватљиво шта значи појам "унакрст". То су два конца сложена један преко другог, или: две летве, па и два снопа пшенице. Српски сељак одлично разуме предмете стављене унакрст, па ће камару унакрст поређаних снопова пшенице назвати: "крстина". Овако ће да заповеди сину:

"Иди запрегом у њиву и доведи седам крстина пшенице".

Ако бисмо покушали да од речи "криж" изведемо истоветне речи, не бисмо успели. Тешко да би и хрватски лингвисти могли да разумеју реч: "унакриж". А "унакриж" поређани снопови не би могли да творе именицу која би означавала камару снопова пшенице – "крижина". Ово "крижина" би више упућивало на нешто што је искрижано, или исечено, него на унакрсне снопове, с неосушеним класјем пшенице.

Сложићемо се да српски сељак не би могао да заповеди сину:

"Иди запрегом у њиву и доведи седам крижина пшенице".

Да им не замерамо, али је сигурно да хрватски лингвисти не би могли да преведу ни српску реч "укрстити". Његош ју је унео у своје стихове:

"Ка се двије муње укрстише... Крст од огња жива направише".

Ако би они истрајали да направе истоветну изведницу од "крижа", прва реченица би деловала нестабилно и била би нејасна, док би друга издржала граматичка и појмовна правила српског језика:

"Ка се двије муње укрижише... Криж од огња жива направише".

Да нам хрватски лингвисти не би замерили што оспоравамо појмовно значење именице "криж" - зато што она не твори тако бројне и разноврсне изведнице као реч "крст", послужићемо се глаголом речи "криж" ("крижати") и видети да он, у улози синонима "крсту" ("крстити"), обавезно исијава значење које нема везе с хришћанским обредом. Ова српска реченица ће бити више него јасна:

"Дјете ће се крстити".

Ако би преводилац ову реченицу превео на "хрватски језик", он би то учинио овако:

"Дјете ће се крижати". Или "Дијете ће си крижати".

Види се да то није дух српског језика, јер реченица не упућује на хришћански обред, него на појмове: сечења, крижања, пресецања... Оваква реченица у српском језику би могла да се односи само на неку од радњи домаћице у кухињи. Најједноставније би се користила у припремању ручка, па би се рекло:

"Кромпир је крижан", или "Кромпир је искрижан". Могло би се рећи и: **"Хлеб је пажљиво крижан у танке кришке".**

Уверићемо се да хрватски лингвисти скрнавe српски језик речју "криж" – кад му приписују појам "крста", јер је немогуће "крст" заменити "крижом" ни у овим реченицама:

"Човек се крсти"..... не може: "Човек се крижа".

"Данас је Крстовдан"..... не може: "Данас је Крижовдан".

"Поп је у крстионици"..... не може: "Поп је у крижаоници".

"Боле ме крста"..... не може: "Боле ме крижи".

"Крсташ барјак"..... не може: "Крижаш барјак", итд.

Ако погледамо у *Речник српскохрватског књижевног и народног језика* Српске академије наука и уметности, књига X, Београд, 1978, видећемо да су његови аутори покушавали пронаћи изведнице од "крижа" за постојеће изведнице од "крста", али су у томе успели само у неким случајевима. Као што се види на нашим примерима, те изведнице су неподесне духу српског језика, или им се губи појмовно одређење – приближава се или је истоветно појмовима: сечења, крижања, засецања, итд. Занимљиво је да се у *Речнику*, увелико, описује синоним "крстарењу" – "крижарење". То је, углавном, "крижарење" по мору, али српскохрватски лингвисти нису могли да од појма "криж" створе синоним за врсту брода – "крстарицу". Брод крстари морем, можда и "крижари", али никако да се преодене из "крстарице" у "крижарицу".

И да закључимо, као што је име крстарећег брода немогуће начинити од "крижарења", тако је, изгледа, немогуће ни Крстана преименовати у Крижана.

Више пута смо истакли да је српски језик отпоран на страна тела, па се то види и на овом примеру – "криж" је странo тело ако му се приписује значење "крста".

Слободан Јарчевић:

ПОВРАТНА ЗАМЕНИЦА "СЕ" ПОСТАЛА УЉЕЗ

Хрватски лингвисти су се најочигледније огрешили о правила српске граматике кад су препоручили да се повратна заменица "се" употребљава уз личне заменице и именице, кад су оне у другом и четвртом падежу – а користи се као да су те личне заменице и именице у првом падежу. То је толико неприродно, супротно духу српског језика, да је питање како ће изгледати српски језик у хрватској држави после две три деценије - ако хрватски лингвисти не престану с језичким скрнављењем.

Погледајмо. Правилна реченица у српском језику ће гласити овако – кад се у њој говори, рецимо, о слабир ученицима у разреду:

"Они се позивају на озбиљније учење".

Хрватски лингвисти неће ни трепнути док ову једноставну реченицу скрнавље, пребацујући је у други или четврти падеж и дајући незграпну улогу повратној заменици "се". Она ће, у овако намештеној реченици, бити прави уљез:

"Њих се позива на озбиљније учење".

Да је повратна заменица овде уљез, показује и то што ова реченица може без њеног присуства. Уместо ње, природно је да се означи носилац радње. Овако:

"Њих професор позива на озбиљније учење".

Сад се јасно види да лична заменица "они", у другом и четвртом падежу – "њих", не трпи поред себе повратну заменицу "се". Али, шта се може кад њу хрватски лингвисти убацују у ова два падежа. Тако ће они написати неправилну реченицу и у ситуацији кад се оптужују пешаци за прометни (саобраћајни) удес:

"И њих се оптужује за прометну несрећу".

И овде је требало да кривци буду означени личном заменицом у првом лицу:

"И они се оптужују за прометну несрећу".

У оба примера се види да повратна заменица "се" није уљез кад је уз заменице и именице у првом падежу. Ова реченица би, с именицом, гласила овако:

"И пешаци се оптужују за прометну несрећу", али хрватски лингвисти се не би овако изразили, него би то све пребацили у други или четврти падеж, па би повратна заменица "се", као уљез, начинила, опет, рогобатну реченицу:

"И пешаке се оптужује за прометну несрећу".

Ако бисмо и овде избацили уљеза "се", реченица би била потпуно у складу с граматичким правилима – па макар да је у другом или четвртом падежу:

"И пешаке оптужују за прометну несрећу".

Шта је требало хрватским лингвистима да у оваквим случајевима убацију повратну заменицу – где јој нема места, није јасно. Једино тумачење је оно на које се често позивамо – тешко су схватљиве све финесе страног језика. Хрватски лингвисти, сигурно је, овакве грешке не би чинили у свом матерњем језику – "кајкавском дијалекту", како је хрватски погрешно (и ненаучно) назван у Аустроугарској и у Југославији.

РЕЧ "ТИЈЕКОМ" ЈЕ ПРИСИЛНО У ЈЕКАВСКОЈ ОДЕЖДИ Локализам који није издржао правила српске граматике

Пре него што се осврнемо на ову омиљену изабраницу хрватских лингвиста (појмовно истоветну српским речима: "тећи", "ток", "током"), потребно је објаснити једну од одлика српског језика. Она се не среће у другим словенским језицима, па ни у хрватском – погрешно названом: "кајкавски дијалект". Знамо да српски језик има три дијалекта (наречја). Одликује их то што су у сваком од њих многе речи друге гласовне вредности, али су појмовно потпуно исте. Тамо где је у старосрпском језику био знак "јат", заменила су га (како у којем српском крају) три гласа: "е", "и" и "је". Тако, три различита изговара старог "јата" условила су три дијалекта (наречја) српског језика: ЕКАВСКИ, ИКАВСКИ и ЈЕКАВСКИ. Вук Караџић је за српски књижевни језик одабрао јекавски дијалект, али ће га, касније, у Србији – под утицајем школованих Срба из Војводине, да замени екавски.

Ако остале словенске језике посматрамо у светлу ова три дијалекта српског језика, закључујемо да они имају само екавски облик изговора старословенског "јата". Хрватски језик ("кајкавски дијалект") у томе није никакав изузетак. Условно речено, хрватски језик је екавски! Хрвати су одлучили да свој хрватски језик не користе као службени, па су преузели српски књижевни језик – његов јекавски дијалект (наречје).

Хрватским лингвистима није било једноставно схватити страни језик (српски), јер је он богат речима нијансираних појмовних разлика и има мноштво граматичких правила. За своју несрећу, хрватски лингвисти су, уместо екавског, одабрали јекавско наречје, а то им је погоршало схватање духа српског језика, јер им је матерњи језик (хрватски), како смо навели, попут других словенских језика, с екавским обликом изговора старословенског знака "јат". Дакле, да су одабрали екавски дијалект, било би им једноставније да га схвате – због речене екавштине хрватског језика. Тако би, при стварању нових речи и грађења кованица, мање грешили, него што то чине у случају јекавског дијалекта. Овако, посежући за новим речима – како би српски језик у Хрватској учинили што удаљенијим од српског језика у Србији и Црној Гори, чине грешке, јер не схватају да се неким речима, где се изговара глас "е", не може уметати израз: "је" – да би се, кобајаги, та реч нашла у јекавском наречју. Тачније речено, није у екавском изговору било обавезно "јат" у свакој речи - тамо где се данас налази само "е". Тешко је то објаснити, јер прелазак из једног у други дијалект српског језика, збуњује, често, и студенте српских филолошких факултета. Познати су тестови на семинарима, где професор, насумице, издиктира десетак речи у екавском дијалекту (привидно) и тражи од студената да их напишу у јекавском – наравно, ако та реч, уопште, има свој облик у јекавштини. Деси се да студенти напишу и ове речи у јекавском облику, а то је потпуно погрешно, јер оне постоје само у екавском (условно речено): "тешко", "терет", "петица", "седам", "креда", "кревет", "велики", "зелено", итд. Не може се изговарати: "тијешко", "тијерет", "пијетица", "сиједам" (у смислу броја), "криједа", "кријевет", "вијелики", "зијелено", итд.

Значи, не треба се чудити што на сличан начин греше и хрватски лингвисти, али се треба чудити што их на то не упозоре српски, или професори на катедрама славистике у другим земљама. Таквим грешкама, хрватски лингвисти тешко скрнавје српски језик и ко зна шта ће од њега направити ако наставе досадашњом праксом. Обимнија стручна анализа речника српског језика у Хрватској би показала колике су размере погрешног пресељења речи у дијалекат којем оне не припадају. Обични читалац хрватских новина може само насумице уочити да је једна од њих: "тијеком". Иако је у питању један пример нестручног стварања изведница у српском језику (или преузимање превазиђених израза), довољан је да нас увери колико су се хрватски

лингвисти саплели при сусрету с три дијалеката. Баш се нису снашли у тој раскоши српског језика. Погледајмо овај израз – "тијеком". Хрвати га користе да би њиме означили проток времена, или проток воде. У питању је реч "тећи" и она, попут ових где се и српски студенти саплићу, нема јекавски и икавски облик. Не може се рећи "тићи" – као што је неприкладно и "тијећи", или "тјећи". Да бисмо били праведни, треба рећи да хрватски лингвисти ову реч не користе у глаголском облику, јер би то било, појмовно, неухватљиво: "ја тијечем", "ти тијечеш", "он тијече", "ми тијечемо", "ви тијечете", "они тијече". Ова реч не може да замени ни реч "точити", јер не би могла пратити све изведнице овог глагола. На пример: "точење", "оточити", "наточити", "приточити", "уточити", "утока", итд. Покушајмо извести ове појмове од "тијеком": "тијечење", "отијечити", "натијечити", "притијечити", "утијечити", "утијека". Сви су ови изрази немогући. Ни хрватски лингвисти не би могли изговорити:

"Сава је утијека Дунава" – уместо: "Сава је утока Дунава".

Можда ће хрватски лингвисти оспорити све ово што смо написали, позивајући се на Вука Стефановића Караџића, који је овај облик речи унео у *Српски рјечник*, Биоград, Штампариија Краљевине Србије, 1898, стр. 762. Не вео је да ју је узео из стиха једне песме:

"Тијек, у пјесми: "Занесе га тијек воде ладне..."

Вук не наводи ни једну изведницу именице "тијек", јер је то, очигледно, било немогуће. Видели смо, то се не може учинити ни данас, скоро два столећа касније. Без бојазни да ћемо погрешити, можемо закључити да је овај израз био локални и да се не би користио у српском књижевном језику да га хрватски лингвисти нису изабрали, покушавајући, и помоћу њега, да створе од српског језика "хрватски".

Да не бисмо читаоце оставили у недоумици око ове речи, унесене у *Српски рјечник* Вука С. Караџића, подсетићемо да се многе речи, бележене у појединим српским областима, нису одржале у савременом српском књижевном језику. Једна од њих је и "куп" и њезини облици "купа" (с два различита наглашавања гласа "у"). Ову реч, Вук бележи на 326. страни *Српског рјечника* и наводи јој четири значења:

1) "сабор", 2) "посуда за воду и вино", 3) "ћерамида" и 4) "дечија игра орасима".

После Вука, српски лингвисти су утврдили да је народ користио реч "куп" и за друге појмове: "куповина", "врста лабуда", "четвртаста рибарска мрежа", "кубе", "торањ", "дружина". Мада је то данас заборављено, "куп" је значио и: "наслаган или нагомилан истоветан материјал". Односило се то на "неовејано жито у гомили", "усправно сложене снопове кукуруза", "наслагане даске", "гомилу вуне", "мањи пласт сена", "старе књиге", "ужад", итд.¹

Мада се реч "куп" данас не користи за ове појмове, то не значи да она није реч српског језика, како то хрватски лингвисти тврде за реч "тијеком". Језик се развија и сасвим је природно да понеки изрази не издрже његове захтеве, па ишчезавају. Такве речи могу да опстају у неком од српских завичаја - део су локалног културног обележја. Навешћемо један израз из Црне Горе – и данас се често користи, мада граматички није исправан. У питању је реч "нијесам". Црногорци је често користе, не схватајући да она нема своје облике у сва три српска дијалекта: јекавском, екавском и икавском. Она је у граматички једино у облику: "нисам". Да је овај локализам исправан ("нијесам"), онда би био исправан и у екавском дијалекту: "несам". Али није. Зато није правилан ни у јекавском – "нијесам".

¹ *Речник српскохрватског књижевног и народног језика, САНУ, Београд, 1981, стр. 40.*

Слободан Јарчевић:

(Чланци из рубрике часописа "Велика Србија" Српске радикалне странке)

"ДВОЈБА" ЈЕ СТРАНО ТЕЛО У СРПСКОМ РЕЧНИКУ

Реч "двојба" је једна од оних у које се хрватски лингвисти уздају да ће загосподарити делом српског језика, истискујући многе српске речи - различитих појмова. Тиме ће, надају се, значајно истаћи разлику између српског и "хрватског" језика. Да је ова реч, при свом уношењу у српски речник, задужена да буде, например, појмовно истоветна речи "двојност", не би се приметило да је туђица и задатак би могла да испуни. Сматрала би се, како то граматичари кажу, синонимом појма "двојност". Али, хрватски лингвисти су јој одредили амбициознију улогу. Почели су да је користе и уместо других речи. Хрвати, као странци, нису могли да запазе да она, у много случајева, нарушава појмовну замисао. А српски лингвисти се нису много бавили конструкцијама својих хрватских колега и у заједничке речнике су (у обе Југославије), без примедби, уносили та многа појмовна одређења речи "двојба" (и њених изведница). Нису се освртали што су ти појмови садржани у бројним српским речима - које се не могу (међусобно) сматрати истоветним – синонимима. Стручњаци се нису бавили чињеницом да "двојба" нарушава граматички ред. Потекла је, вероватно, из хрватског ("кајкавског дијалекта"), или чешког језика - како неки стручњаци тврде, па се незграпно понаша међу српским речима.

Да су је лингвисти у Југославији (и хрватски и српски), од почетка, користили за различите појмове, пише у Речнику српскохрватског књижевног и народног језика Српске академија наука и уметности, књига IV, Београд, 1971. године.

На страни 95, замењује појмове у овим српским речима: **двоумица, колебање, сумња, подвајање, подвојеност, сумњив, споран, несигуран!**

Ако погледамо ове српске речи, тешко је поверовати да су лингвисти могли да их замењују једном речју – и то туђицом. Та реч је написана на овој страни у два облика: **"двојба" и "двојбен"**. Невероватно је да појам у овој речи може да замени појмове у наведеним српским речима: **"сумњив", "колебљив", "двоумица", "подвајање", "споран" и "несигуран"**. Не треба неко посебно лингвистичко знање, да би онај коме је српски језик матерњи утврдио да се појам у речи: **"сумњив"** потпуно разликује од појма у речи **"несигуран"**, а појам **"споран"** од појма **"подвајање"**.

Рецимо: **"Јован је несигуран"**, потпуно носи другу поруку од реченице: **"Јован је сумњив"**. Информација је различита од ове обе ако се каже: **"Јован је колебљив"**. Да не говоримо о значењу реченице: **"Јован је споран"**. Значи, Јован може бити: несигуран у своје знање; у другом случају: сумњив полицији; у трећем: да се колеба око избора пића, а у четвртом: да буде спорно његово присуство. Како хрватски лингвисти могу да верују да се ове четири ситуације могу да представе на следећи начин, није јасно: **"Јован је двојбен"**. Не верујемо да би и професор Филолошког факултета у Загребу могао да нам објасни да ли је Јован (кад је "двојбен") – "сумњив", "колебљив", "споран" или "несигуран".

Професор Филолошког факултета у Загребу не би био срећан ни кад бисмо се послужили забелешкама на 96. страни *Речника САНУ*, где је изразу **"двојбено"** дарован и појам: **"неизвесно"**. Сад бисмо нови појам требало да проверимо у најједноставнијој српској реченици: **"Све је неизвесно"**. Овде нема никаквог двоумљења. Зна се порука. А ако је напишемо уз коришћење ове туђице, гласиће: **"Све је двојбено"**. Наравно, опет нам професор филолошког факултета (у билокојем универзитетском центру) не би могао да објасни на што се, сад, односи ово "двојбно", јер имамо у виду и друга значења ове туђице – изговарају се истом гласовном вредношћу, без могућности да се нагласком прецизира замишљени појам. С обзиром да се у обе речи (**"двојбено"** и **"двојбен"**) садржи појам и **"неизвесан"**, као и **"неизвесно"**, тешко би се могла разумети, на "хрватском језику", већ наведена српска реченица о Јовану: **"Јован је неизвесан"**. Ево, напишимо је на "хрватском" језику: **"Јован је двојбен"**. Не можемо, као ни хрватски лингвиста, да разумемо да ли је Јован: неизвесан, колебљив, сумњив, несигуран, споран...

Не бисмо све рекли о **"двојби"**, ако не бисмо погледали како она замењује српске речи **"двоумицу"** и **"двоумљење"** – које носе исто значење – прва је именица, друга је прилог. Хрватски писци **"двојбу"** врло често употребљавају уместо **"двоумљења"**, али избегавају да **"двојбу"** мењају по лицима. Јер би у аористу: **"двоумих се"** звучало више шаљиво, него исправно: **"двојбих се"**. И овде се не би знало који појам носи: сумњу, колебање, двоумљење, подвајање, спорење, итд.

Ако бисмо сад од **"двојбе"** желели да начинимо прилог, било би тешко – а на то се *Академијин речник* не осврће. Таквог израза у њему нема. И да следимо правила српске граматике, не бисмо то успешно учинили. Јер, **"двојбљење"** је тешко прихватљиво. Да није тако, хрватски лингвисти би га, 1971. године, унели у *Речник*. **"Двојба"** не би успела да створи ни израз истоветан **"двоумности"**. Рогопадно би звучао такав покушај: **"двојбност"**.

Можемо да закључимо - хрватски лингвисти су наведене појмове српског језика пренели на изразе: **"двојба"** и **"двојбен"**, не рачунајући с чињеницом да српски језик препознаје и одбацује стране речи - као што сваки организам одбацује страног тело. Таквом несмотреношћу су створили, у српском језику, својеврсно беспуће лингвистичке збиље.

Слободан Јарчевић:

НЕ МОЖЕ СЕ "ГЛАСОВАТИ", "ПАДОВАТИ" И "ПЛЕТОВАТИ"
(Хрватски лингвисти веле да могу "гласовати")

Шта све српски језик у Хрватској трпи, види се при коришћењу речи "глас" и њеним изведницама: "гласати", "гласно", "гласовито", "гласање", итд. Хрватски лингвисти су, с намером да српски књижевни језик у Хрватској начине различитим, од

језика у Србији, престали да користе краћи глаголског облик именице "глас", одредивши се за дужи – уместо "гласати", користе "гласовати". Нису се обазирали на чињеницу да је српски језик од најдавнијих времена (сачувао је више санскритских речи, него други језици) и да су његова граматичка правила на чврстим основама. Познаваоци српског језика препознају рогобадно изражавање наметнуто од хрватских лингвиста, а једно од пропознатљивијих је и коришћење дужег глаголског облика именице "глас" – "гласовати".

Ако променимо по лицима глагол "гласати" и ако то учинимо у заповедном начину, видећемо да је изражајност у реченицама јасна и разумљива:

1. Ја гласам	Ми гласамо
2. Ти гласаш	Ви гласате
3. Он/она/оно гласа	Они/оне/она гласају

У заповедном начину, све је на свом месту:

1. Ја гласам	Ми гласајмо
2. Ти гласај	Ви гласајте
3. Он/она/ оно нека гласа	Они/оне/она нека гласају

Овако лепо изражавање, хрватски лингвисти су одбацили и измислили дужи облик, иако таквог облика глагола нема у српском језику. Није га забележио Вук Стефановић Караџић, али ће га каснији хрватски лингвисти гурати у речнике, чему се неће супростављати лингвисти из српске средине. То ће омогућити ружно скрнављење и тровање српског језика, у што се можемо уверити ако овај глагол ("гласовати") подвргнемо горњим глаголским променама. Овако:

1. Ја гласовам	Ми гласовамо
2. Ти гласоваш	Ви гласовате
3. Он/она/оно гласова	Они/оне/она гласовају

У заповедном начину, још су грђе промене овог измишљеног глагола:

1. Ја гласовам	Ми гласовајмо
2. Ти гласовај	Ви гласовајте
3. Он/она/оно нека гласова	Они/оне/она нека гласовају

Нема шта, хрватски лингвисти су се овде нашли пред чврстим зидом српске граматике. Нису могли да освоје ту граматичку тврђаву, па су се послужили лукавством. За глаголску промену по лицима, искористили су краћи облик глагола – "гласати", али су га мало изменили. Опет, против српских граматичких правила, али пучанство у Хрватској је то прихватило. Нажалост, и оно с подручја где се некад правилно говорио српски језик: у Херцеговини, Босни, Дубровнику и Републици Српској Крајини. Наводимо тај искривљени облик глагола "гласати" – у променама по лицима и у заповедном начину:

1. Ја гласујем	Ми гласујемо
2. Ти гласујеш	Ви гласујете
3. Он/она/оно гласује	Они/оне/она гласују

У заповедном начину, овако гласи ова глаголска кованица:

1. Ја гласујем	Ми гласујмо
2. Ти гласуј	Ви гласујте
3. Он/она/оно нека гласује	Они/оне/она нека гласују

Видимо, некако опстаје овај измишљени облик – лакше него што би то пошло за руком оном дужем облику ("гласовати"), али хрватски лингвисти нису свесни чињенице да немају инфинитив овог краћег глаголског облика. Јер, он би, с обзиром на ове облике у променама по лицима, морао да гласи: "гласути". У свим лицима, постоји наставак "уј", или "ује". Онда, он може да постане само од инфинитивског наставка "ути" – "глас-ути". Знамо, хрватски лингвисти неће признати овако наше тумачење и наругаће нам се. Тврдиће да је глагол у инфинитиву – "гласати". И, стварно, нема другог. Али, сад им постављамо питање – зашто су му променили наставак у глаголској промени по лицима? Глагол у инфинитиву је: "глас-ати". Требало би да објасне – откуд ови чудни наставци: "уј" и "ује".

То објашњење, највероватније, неће уследити, јер хрватски лингвисти на тако нешто нису навикли. У Аустроугарској и у две Југославије их никад нико није обавезивао на поштовање научних критеријума у филологији. Прећутно су српски филолози прихватили одлуку хрватских - да се хрватски језик избаци из употребе ("кајкавски дијалект"), а онда су, опет прећутно, одобрили да се српски језик преузме за књижевни у Хрватској и да се зове "хрватскосрпским", а потом само "хрватским".

У оваквој атмосфери, хрватским лингвистима није било тешко да начине и ову вратоломију у вези с изведницама од именице "глас". Није било разлога да то чине, јер су изражајне могућности именице "гласање" и прилога: "гласност" и "гласовитост" биле савршене. Народни гениј се баш овде потврдио. Појмови у "гласности" и "гласовитости" су јасно одређени. "Гласност" је повишен тон у говору, а "гласовитост" садржи чињеницу да се нека особа овенчала неком славом, па се често спомиње – често је на гласу. Но, хрватски лингвисти су се окомили на овај прилог из српског језика ("гласовитост"), па су створили од њега глагол "гласовати" и именицу "гласовање". То је била њихова кратковида одлука. Измишљена именица "гласовање" ништа ново није могла да значи у односу на све оно што означава природна именица "гласање". Тако, све у вези с процедуром избора: државног, партијског, друштвеног, привредног и другог руководства објашњава именица "гласање" и глагол "гласати".

Кованице хрватских лингвиста "гласовање" и "гласовати", видимо, не могу да се понашају по правилима српске граматике, као што то не би могле ни сличне изведнице од других српских именица. Рецимо, именица "пад" и глагол "падати", не би могли да трпе дужи облик: "падовање" и "падовати". Такође, ни именица "плетење" и глагол "плести", не би могли опстати у облицима: "плетовање" и "плетовати".

Али, ко зна? Можда ће хрватски лингвисти и "падовати" и "плетовати" - као што су "гласовали" и што "гласују".

Слободан Јарчевић:

ДА ЛИ СЕ КРИВАЦ ИЗВИЊАВА ИЛИ ИСПРИЧАВА

Значење именице "исприка" је објашњено у *Речнику српскохрватског књижевног и народног језика* Српске академије наука и уметности, књига VIII, стр. 303, Београд, 1973. Пише да је то икавски израз и скренута је пажња да се погледа и екавски облик речи: "исприка" – "испрека", на стр. 289. Кад то учините, изненадићете се. У питању су два потпуно различита појма, јер је објашњено да "испрека" значи "човека из прека" – онога који је стигао с оне стране реке, или с оне стране планине, а "исприка" је, пише, појам истоветан "извињењу". Да и "испрека" значи "извињење", онда би била на месту Академијина опомена да је у питању исти појам – изражен двојачко: икавштином и екавштином. Вероватно је тачно да ова реч "исприка" ("човик из прика") у икавици значи оно што и реч "испрека" у екавици – "човек из прека". Ијекавски би то значило: "испријека" ("човијек из пријека") - ова се реч налази у Академијином речнику, на стр. 303, али се ни ова, као ни она у екавском облику, не доводи у везу с појмом "извињења". Да "испрека" и "испријека" не представљају појам "извињења", састављачи Академијиног речника су објаснили. Пишу: **"Испрека, ијек. испријека значе: с друге стране нечега (реке, фронта, улице и слично), из простора (места и слично) који се налази на другој страни нечега, с ону страну"**. А како су Хрвати икавском облику ове речи: "исприка" (појмовно: "човик из прика") даровали и значење: "извињење", то није јасно. То Академија не образлаже, мада, спомињући икавски израз: "исприка", упућују да се види екавски облик: "испрека", уз који је уписан и ијекавски: "испријека". Појмовно неразјашњење ове речи у три српска дијалекта (испрека, исприка и испријека), а у смислу коришћења само икавског облика за "извињење", неопростива је омашка Српске академије наука и уметности. (Оваква попуштања хрватским лингвистима је имао у виду професор др Петар Милосављевић – с Филолошког факултета у Новом Саду, па је закључио да су Срби изгубили своју прву битку против Хрвата у филологији).

Уместо недоследне Академије, на ово прекрајање појмова појединих речи српског језика у Хрватској, упутиће нас граматичка правила српског језика. И на овом примеру се види да је српски језик неукротив. Погрешно коришћење појмова, српска граматика не подноси. Ако се у именичном облику погрешни појмови и провуку, то им не полази за руком у глаголском облику, или при граматичкој промени по времену или промени по лицу. Погледајмо. Хрвати ће рећи: "Моја исприка", уместо "Моје извињење" и то нам неће изазвати никакву сумњу. Претпоставићемо да су у питању две речи за исти појам, синоними. Али, кад ову замисао изговоре друкчије, већ ће добри познаваоци српске граматике да се замисле. Хрвати ће се овако изразити: "Испричавам се", уместо "Извињавам се". Видимо, из "исприке" је слово "к" прешло у "ч" (палатализација) и то је нормално, али је прелазак једног гласа у други ову реч поистоветио са сасвим другим појмом – именицом: "причање", или глаголом: "причати" и глаголом "испричати". Нема више трага о појму из икавице: "човик из прика" – "исприка". Пошто многи глаголи имају краћи и дужи облик, ова хрватска реченица се не би могла написати у краћем глаголском облику, јер би се тада видело да не одговара појму "извињење". Погледајмо: "Испричам се". Овде видимо сасвим другу (јасну) поруку – човек приповеда, он се не извињава. Обавештава да се у некој ситуацији исприча – или наприча. Колико је незграпно користити "исприку" уместо "извињења", види се и при коришћењу будућег времена: "Испричаћу се". Овај израз, у краћем глаголском облику, опет, нема значење извињења. Значи да ће се човек испричати или напричати – вероватно на слављу, или

на пијаци. У дужем облику: "Испричаваћу се", можда би и значило нешто што су хрватски филолози замислили, али овде појам најављује учестало понављање радње. Значи, да би се кривац морао више пута извињавати. А то је незграпно и није у духу српског језика. Није у дух правила српског језика и кад би се хтело рећи да је у питању прича, или приповедање. Срби не кажу: "Испричаваћу се". Кажу: "Испричаћу се", или "Напричаћу се".

У трећем лицу једнине за будућност, опет израз не значи извињење: "Он ће се испричати". Такође, ни у другом лицу једнине: "Ти ћеш се испричати". Ни у једном лицу множине, не можемо да препознамо да је реч о извињењу. Погледајмо: "Ми ћемо се испричати", "Ви ћете се испричати" и "Они ће се испричати".

Пошто Хрвати, најчешће користе инфинитив глагола, да видимо како би ови изрази изгледали без инфинитива: "Ми ћемо да се испричамо", "Ви ћете да се испричате" и "Они ће да се испричају". Може и без повратне заменице "се". Ево: "Ми ћемо да испричамо", "Ви ћете да испричате" и "Они ће да испричају".

И слабији познавалац правила српске граматике би закључио да ове просте реченице обавештавају о беседништву, говору, или причању – никако о извињењу.

Састављачи Академијиног *Речника* су били обавезни да нам кажу да ли је овде реч о истом појму (исприка, испрека и испријека) у сва три дијалекта српског језика, или су речи појмовно различите, како их користе хрватски филолози данас. Нису нам то објаснили, а реч је о врхунским стручњацима. Уредници *Речника* су: др Михаило Стевановић, др Митар Пешикан и др Берислав Николић; уредници појединих текстова: др Петар Сладојевић, Фахра Матијашевић, др Даринка Гортан-Премк, др Егон Фекете и мр. Милица Бабић-Вујанић. Сигурно је да су били на мукама, јер су хрватски филолози реч "исприку" (појмовно) поистоветили с речју "извињење".

Замислимо да су написали да је у питању исти појам у сва три дијалекта! Онда би било правилно изговорити хрватско извињење у ијекавици: "Испријечавам се", или у екавици: "Испречавам се". Ух, ух... Отишли бисмо и даље од беседе – испречили бисмо се испред некога! Каква збрка појмова! Но, чине их странци – којима није пошло за руком да најбоље науче српски језик, па им то мора да опростимо.

Слободан Јарчевић:

"ПРОСИТИ" – НЕ ЗНАЧИ "МОЛИТИ"

У српском језику, речи "просити" и "молити" могу представљати истоветан појам, али и два различита. Упућују на мноштво друштвених односа – на први поглед истоветних, али за нијансу различитих.

Природни језици (какав је српски) поседују мноштво одговарајућих речи за различите појмове друштвених односа, или за карактерне одлике појединаца. Зато

нема опасности да ће саговорник погрешно, или нејасно, схватити себи, или трећем лицу, упућену поруку. Узећемо за пример појмове за лица на која се околина не може поуздати – кад се од њих очекује уредан живот, извршавање обавеза у породици или заједници, итд. Наш народ ће такве особе разврстати и за свакога ће, према склоностима, изабрати посебан појам: "нетемаљ", "ветропир", "протува", "зврднов", "недоношче", "наивчина", итд. Дobar познавалац српског језика ће у свакој од ових речи препознати посебну појмовну карактерну одлику особе о којој је реч. Јасно је да свака од особа чини проблеме породици, себи и околини, али на себи својствен начин. Рецимо, "нетемаљ" ће се трудити да чини добро, али поједину фазу радне обавезе не схвата, или не уради ваљано. "Ветропир" ће само обећати, али неће ништа урадити, док ће "наивчина" лако урадити све за другога - на своју штету и штету своје породице, итд.

Да су хрватски лингвисти били свесни овакве прецизности у српским речима, били би много опрезнији и не би појмове из једних речи (насилно) уносили у друге. Да се подсетимо, то су чинили ради привада да су књижевни језици код Срба и Хрвата различити. У суштини, скрнавили су граматику српског језика, што није тешко препознати. Једно од тих огрешења је и неодговарајућа употреба речи "просити". Хрватски лингвисти ову реч користе уместо речи "молити". Ово је била груба омашка, јер реч "просити" не покрива појмове садржане у речи "молити".

У *Рјечнику* Вука Стефановића Караџића (Београд, 1898, стр. 630), реч "просити" означава само две ситуације у међуљудским односима – у обе се тражи нешто што не поседује особа која то захтева. У првом случају: девојку за сурпугу и у другом: материјална добра. Тачно је одређено да је онај који се обраћа родитељима девојке: "просац", или "просилац" (стр. 629). Онај који од других људи тражи новац, хлеб, одећу и обућу је: "просјак", "божјак", "богац", "богородник", "убоги", "цебрак", "туцак", а женска особа: "просјациња" и "убога". Вук наводи и друге изведене речи овог појма: "просјачење", "просјачина", "просјачити", "просјак" и "просјачки".

Што се тиче речи "молити", она садржи мноштво појмова о односима међу појединцима, друштвеним заједницама, државама, итд, а може поднети и ова два - о просидби девојке и просјачењу животних потрепштина. **Јер, није рогобадно рећи да момак моли девојку да му буде жене и да просјак моли за кору хлеба.** Темелни појам у речи "молити" је обраћање људи Богу. У тој ситуацији се не може користити реч "просити", јер би било рогобадно:

"Просим Ти се, Господе Боже", уместо: **"Молим Ти се, Господе Боже".**

У правој реченици, смисао упућује да говорник сам себе проси. А Бога, о томе, само обавештава. Просто је невероватно да хрватски лингвисти нису били свесни овакве опасности кад су одлучили да речи "просити" и "молити" узимају појмовно истоветним – синнимима, како се то стручно каже. Да је то опасност првог реда, видећемо и ако речју "просити" заменимо реч "молити" у устаљеној реченици упућеној Богу:

"Тебе молим, Господе Боже".

Више је него скандалозно, јер је хуљење Бога више него очигледно – ако у овој реченици реч "молити" заменимо речју "просити". Погледајмо:

"Тебе просим, Господе Боже".

Значи, Вук је имао осећај да употребу речи "просити" не треба ширити и да је она строго ограничена на две речене ситуације - прошњу девојке и основних животних потрепштина. И наредни пример из светих књига ће показати да "просити" и "молити" нису синоними. Поред појмовног значења једне и друге речи, видећемо да се повратна заменица "се" (при обраћању Богу) не може користити уз реч "просити".

А у српском језику је ова повратна заменица незаобилазна у верским обредима – у молитвеним реченицама. То је очигледно:

"Нарочито се молите за болеснике, по апостолској заповести: Молите се један за другога да оздравите (Јаков. 5,16)".

Ако бисмо ово превели на "хрватски језик", видели бисмо да реченица добија сасвим други смисао:

"Нарочито се просите за болеснике, по апостолској заповести: Просите се један за другога да оздравите (Јаков. 5,16)".

Да нам хрватски лингвисти не би поручили да повратна заменица "се" овде није потребна (кад се користи реч "просити"), написаћемо исту реченицу без ње:

"Нарочито просите за болеснике, по апостолској заповести: Просите један за другога да оздравите (Јаков. 5,16)".

При оваквом превођењу, у "хрватском језику", нема помена о молитвама Богу. У првој реченици (у првом делу) слушаоцима се препоручује да буду прошени за болеснике, а у другом делу реченице је препорука да се међусобно просе – у смислу просидбе девојке. У другој реченици на "хрватском језику" је јасно само то да слушаоци треба да нешто просе за болеснике (у првом делу) и да нешто просе један за другога (у другом делу реченице) – Бог је, у обе реченице, по хрватским лингвистима, потпуно искључен.

Ако бисмо искористили повратну заменицу "се" уз глагол "просити" (да бисмо, уопшето, представили просјачење, или молитву) видећемо да ни у тако склопљеној реченици нема ни назнаке да је у питању молитва. Реч је само о пројачењу, тако присутном, данас, на нашим улицама:

"Много се проси".

Вук Стефановић Караџић је набројао појмове за реч "молити" (стр. 379) и није навео да она садржи оне који су и у речи "просити". Највише простора посветио је њеном значењу при обраћању Богу – ту где се реч "просити" уопште не може користити. Назначио је и изведену реч: "молибог", чији је синоним "богомољац". Уз реч "молити", Вук, између осталог, пише:

"Код Срба кад се које разболи, слабо траже љекара, него попа или калуђера, да му чита молитву малу или велику..."

Вук описује три молитве дневно и каже да се оне назначују речима "молитвање" и "молитвати" (што значи, молити се, додаје Вук за ову другу изведницу). Од овог појма су и речи "молитвеник", добро позната и данас и већ заборављена "молитвена чаша" или "невјестина чаша" – израз који је Вук забележио у Конавлама. Представљао је крчаг с вином, окићен цвјетним вјенцем, којег су носили дјевери у сватовима.

За реч "молити", Вук даје објашњење да се користи у обраћању једне особе другој – "молити кога", а да је учесталије обраћање означено изведницом: "мољакање".

Уз реч "молити", Вук не наводи да јој је синоним реч "просити". То не чини ни др Лујо Бакотић (Србин католик) у *Речнику српскохрватског књижевног језика*, Београд, 1936, на странама 538. и 539. Као и Вук, Бакотић набраја у којим све ситуацијама се употребљавају речи: "молити" и "молитва", али и додаје мноштво

међуљудских односа, у којима се обавезно користе појмови речи "молити". Подвлачи да реч означава учтив израз за: позив у госте, или на неку свечаност и за љубазан завршетак писма. Бакотић каже да се ова реч користи и грубље - као заповест:

"Молим Вас да већ једном престанете с Вашим досађивањем!"

На овом примеру се види да је непримерно у оваквој реченици користити реч "просити". Ево, како би она изгледала (кад би хрватски преводилац то преводио на "хрватски језик"):

"Просим Вас да већ једном престанете с Вашим досађивањем!"

Видели смо да реч "молити" садржи мноштво појмова, а реч "просити" само два, па је сигурно да хрватски лингвисти неће моћи избацити из употребе ову прву кад год буду у неприлици с овом другом. Реч "молити" може да замени и реч "просити" и то Лујо Бакотић наводи на стр. 269:

"Просити: 1. тражити девојку за удају, 2. тражити милостињу и 3. молити".

Очигледно да је др Бакотић овде назначио могућност да две речи могу бити и синоними, али само у ретким ситуацијама. Јер, може сиромаш замолити некога да му помогне и подари кору хлеба, не користећи се речју "просим". Но, хрватски лингвисти то ограничење нису схватили, па неограничено рабе реч "просим". Тако и у овој ситуацији:

"Просим њу, да погледа воду ове реке".

Слободан Јарчевић:

"УВЈЕТ" – ЛОКАЛНИ СРПСКИ ПОЈАМ ЗА "УГОВОР"

Знано је да реч "увјет" у Хрватској значи исто што и реч "услов". Лингвисти би рекли да су оне истоветне, синоними. Наравно, то важи за данашњи речник српског језика – и у Загребу, и у Београду, и у Сарајеву, и у Подгорици, али у деветнаестом столећу, ове две речи нису биле синоними (биле су појмовно различите). Имале су потпуно супротна значења: реч "услов" - значење које има и данас, а реч "увјет" је, дословно, значила "уговор". Додуше, ове две речи ("услов" и "уговор"), делимично, упућују на појмовну блискост – исијавају је у многим ситуацијама. На пример, "условом" се могу обавити договори две особе, као што то може да се учини и постизањем "уговора" (писменим, или усменим). На пример:

"Купићу ти одело под условом да добијем згодитак на лутрији".

Значи, одело ће бити купљено под извесним условом, а не на основу чврстог уговора (обавезујућег). "Услов" и "уговор" се не односе на исти појам, као што то нису чинили у деветнаестом столећу "услов" и "увјет". Данас нам изгледа немогуће да су "увјет" и "уговор", у деветнаестом столећу, представљали исти појам - ове речи су биле синоними.

Да то објаснимо детаљније. Кад знамо да је "увјет" исто што и "уговор", онда можемо рећи да "услов" и "увјет", само условно (увјетно) исијавају истоветан појам,

колико то чине и речи: "услов" и "уговор" - ако се постављени "услов" сматра обавезним, попут "уговора" (увјета). Али, "услов" и "увјет" (по данашњем схватању, ове речи садрже исти појама - кобајаги) користе се и за околности независне од воље људи, што није случај с речју "уговор", или речју "увјет" – са значењем из деветнаестог столећа. Ево једне реченице, где услов (увјет – у данашњем појимању) неће зависити од наше воље:

"Косићемо, под условом (увјетом) да не буде кише".

Кад ову реченицу погледамо (и с "условом" и с "увјетом"), неће нам се чинити да треба расправљати о томе да ли су хрватски лингвисти, као много пута, у неприлици - не схватају појам рабљене речи: "увјета". Али, оваква реченица не би могла да садржи реч "увјет" - при поимању њеног значења из деветнаестог столећа. Тад је "увјет" означавао појам садржан и у речи "уговор", па нико не би склапао уговор о обавезној киши, или о обавезном изостанку кише. У том случају, у деветнаестом столећу, била је појмовно правилна само оваква реченица:

"Косићемо, под условом да не буде кише".

Значи, било би неприкладно да у овој реченици појам "услов" заменимо појмом "уговор". Погледајмо како се, тада, губи порука у реченици:

"Косићемо, под уговором да не буде кише".

Незграпна је и појмовно неухватљива оваква реченица. Ако је то тако, онда је неприкладна и реченица с речју "увјет", јер је она, појмовно, исто што и реч "уговор". Значи, не може се рећи:

"Косићемо, под увјетом (уговором) да не буде кише".

Да бисмо одгнали сумње већине читалаца и да бисмо их уверили да је "увјет" у деветнаестом столећу био коришћен само као појам за уговоре и споразуме, погледаћемо у *Српски рјечник* Вука Стефановића Караџића, друго издање, 1852. године, Беч, страна 791. С обзиром да Вук није узимао речи из страних језика (осим одомаћених – углавном, из турског, грчког и латинског), хрватски лингвисти неће моћи да нас уверавају да је реч "увјет" из хрватског језика. Вук је разликовао српски од хрватског и становнике у Загорју је (који су говорили свој хрватски језик) звао "кекавцима" – према првом слову упитне хрватске речи "кај". Касније ће лингвисти реч "кекавац" заменити речју "кајкавац", а хрватски језик ће (невероватно) звати "кајкавским дијалектом". У исто време, српски језик ће прогласити "штокавским дијалектом". То је вешта лингвистичка превара. Било је уобичајено у Европи да се од више дијалеката изабере само један за званични, а да се остали не користе. Зато је направљен наведени привид и код Јужних Словена - да су српски и хрватски језик дијалекти "заједничког језика". После тога је било лако један дијалект одбацити – "кајкавски", а други користити – "штокавски".

Овај кратки осврт на заборављени хрватски језик је био потребан да бисмо отклонили недоумице у вези с његовим распрострањем у деветнаестом столећу. Он се користио само у Загорју, од Загреба до Словеније и Мађарске, а Вук је реч "увјет" забележио у српском Дубровнику, далеко од хрватског говорног подручја. Вук о томе оставља и податак у *Српском рјечнику* – овако:

"увјет, м. (у Дубровнику), уговор".

Ако бисмо узели себи слободу да истражимо како је настала ова реч, могли бисмо се поуздати у претпоставку да је "увјет" постао од појма "вјера". Изведене речи од "вјере" су у Вуковом *Српском рјечнику* на претходној страни – 790: "увјерица" и "увјереник". Појам у обе ове речи је упућивао на уговор, или договор, две стране. Погледајмо и Вуково објашњење: "увјерица, задати вјеру једни другима" и "увјереник, један од оних који су ухватили вјеру међу собом". Столећима је Дубровник био независна држава међу околним силама – Турском, Млетачком, Аустријом... и главна

привредна грана му је била морски саобраћај и трговина, па је био упућен на свакодневне уговоре с околним државама и њиховим трговцима. А све се заснивало на одржавању дате вере, па је она чинила и основ за појам "увјерица", од чега је, нема сумње, настао једноставнији појам "увјет". Види се да је "увјерица", (или нека изведница: "увјеритост", на пример), преиначена у "увјет" – дошло је до скраћивања "увјерице" или "увјеритости" и њено преношење из женског у мушки род – "увјет".

Доступни речници српског језика из двадесетог столећа, бележе "увјет" без његовог изворног појма – "уговор" и наводе његово ново значење – "услов". То налазимо и у *Речнику српскохрватског књижевног језика*, др Лује Бакотића, Београд, 1936. године, Графички завод "Планета", стр. 1243. Др Бакотић, као и остали приређивачи речника, не објашњавају његов претходни (изворни) појам – "уговор", како је то учинио Вук Стефановић Караџић. Током времена, може доћи до измене појмовног значења у неким речима, па није никакво чудо ако се то десило с речју "увјет", али је чудо да су српски лингвисти отписали ову реч и сматрају је изворном хрватском речју, иако је забележена, како смо навели, у Дубровнику, где се никад није говорио хрватски језик. Зато је треба унети у сваки од будућих српских речника – уз објашњење шта је некад значила, а шта данас. Може се писати у сва три дијалекта српског језика: екавском, икавском и јекавском, мада је у икавском то рогобадно – "увит", уз одговарајући нагласак. Др Лујо Бакотић је бележи у екавском облику – "увет".

Слободан Јарчевић:

ОД "ВЕРОЈАТНОГ" СЕ НЕ ТВОРИ: НИ "ВЕРОЈАЊЕ", НИ "ВЕРОЈАТАЊЕ"

Хрватски лингвисти су својевремено унели у речник српско-хрватског језика реч "веројатно", а српске колеге су им то, без примедбе, одобриле.

Лингвисти су, вероватно, били свесни чињенице да "веројатно" не може да замени све вредности природног и свеобухватног појма "вероватно". Ипак су ризиковали, и једни и други, без обзира што се закључак о малој изражајној моћи речи "веројатно" рељефно уклесао на 535. страни *Речника*

српскохрватског књижевног и народног језика, књига II, Српске академије наука и уметности, Београд, 1962. година. (Хрвати су тако поступили зато што

су стварали језик друкчији од српског, а Срби су, ко зна по који пут, били опрхвани слабошћу према браћи).

Не можемо да тврдимо да су те године (1962) хрватски лингвисти први пут унели ову реч у речнике српскохрватског језика. Хрвати су реч користили и раније, а то су чинили и Срби из западних крајева. Тако је (ради утиска о правилној употреби израза: "веројатно", уместо "вероватно") унесена у *Речник* и реченица српског свештеника Илариона Руварца, из деветнаестог столећа: "И те удадбе кћери Лазаревих... показују, колико **веројатности** имају тврдње оних, који веле, да се кнез Лазар оженио између 1340 – 1345. године". Многи Срби су подлегли утицају хрватске филологије, прихватањем неприкладних израза за неке појмове, па евентуално позивање на такве српске писце, не потврђује научну основаност скрнављења правила српске граматике. А да је то скрнављење очигледно при коришћењу речи "веројатно", уверићемо се ако је упоредимо с речју "вероватно" – у свим облицима. Тако ћемо оправдати и горе изнесени закључак да је, у *Речник*, рељефно уклесана слабашна изражајна моћ речи "веројатно". Та слабашност се осликава обичним упоређивањем појмова изведених из ње и појмова изведених из речи "вероватно".

Читалац ће разумети да оба ова израза: "**вероватан**" и "**веројатан**" корене из речи: "**вера**", али то у Речнику није наведено, па се, у овом прегледу, ослањамо на изведенице: "**вероватан**" и "**веројатан**". Српски и хрватски лингвисти нису објаснили настанак речи "веројатан". Вероватно, нису знали како да објасне настанак њеног другог дела – "**јатан**". Њему, заиста, нема трага у српском речнику.

Појмови потекли од израза "вјеројатан" су малобројнији и једва држе равнотежу у реченицама. Погледајмо:

1. вероватан	- веројатан
2. веровање	- не може: "веројатање"
3. верован	- не може: "веројат"
4. верски	- не може: "веројски"
5. поверење	- не може: "поверојење"
6. веровати	- не може: "веројати"
7. веруј	- не може: "верој"
8. вероватност	- веројатност
9. вероватноћа	- веројатноћа
10. веровник	- не може: "веројаник"
11. веровница	- веројаница
12. веровнички	- веројанички
13. веровно	- не може "веројано"
14. веродаван	- не може: "веројатадаван"
15. веродатан	- не може: "веројадатан"
16. веродостојан	- не може: "веројадостојан"
17. веродостојност	- не може: "веројадостојност"
18. верозакон	- не може: "веројатзакон"
19. верозакоње	- не може: "веројазакоње"

20. вероисповест - не може: "веројаисповјест"
21. верокрепак - не може: "веројакрепак"
22. веролом - не може: "веројалом"
23. вероломност - не може: "веројаломност".

Ако би нас неко оптужио да смо тенденциозно омаловажили изражајне могућности речи "веројатан", нека отвори 535. страну *Речника* и увериће се да нисмо, међу ове 23 српске речи, изведне од појма "вера", споменули још неколико, а да смо набројали све изведнице од речи: "веројатно", или "веројатан" и видеће да је њих у *Речнику* само три: **"веројатан"**, **"веројатност"** и **"веројатноћа"**. Остале две: **"веројаница"** и **"веројница"** су наш одбир, уз претпоставку да их хрватски лингвисти рабе, а оне не рањавају озбиљније ткиво српске граматике.

На примеру ове туђице ("веројатан"), види се колико је српски језик отпоран на страна тела. Ако лингвисти насилно користе неку страну реч, или измишљену – што је код хрватских лингвиста уобичајено, она има мале изражајне могућности и обавезно се разбија о одбрамбене зидове српске граматике. Тако, у много случајева, уместо ње, мора се користити изворни српски појам – реч српског језика. Хрвати неће моћи да од "веројатног" створе неки израз да би могли да преведу на "хрватски" једноставну српску реченицу:

"Председник верује својим бирачима".

Или, да наведемо још једну:

"Председник је уочио вероломност својих саговорника".

Хрватски преводиоци ће морати да оставе ове реченице нетакнутим. Зато што је оно "јатно" у изразу "веројатно" просто измишљено. Таквог корена, или наставка нема у српским реченицама. Погледајте то у споменутом Академијином *Речнику*. Најближе речи су "**јатак**", која је из турског језика и ове - означавају птице: "**јато**" и "**јаташ**" – голуб дупљаш. Можда треба споменути и мало познату реч "**јатка**" – језгро ораха, која представља и појам за самилост и сажалење, што Вук Караџић наводи у свом *Рјечнику*: "**Оста сиротан, јатка!**"

Слободан Јарчевић:

СВАКОГ ПУТА ПОГРЕШНИМ ПАДЕЖОМ

Несхватање бити српског језика, захватило је целокупно становништво у Хрватској.

Можда се томе опиру Хрвати у српским земљама, мада се погрешно коришћење падежа прелива из Хрватске и међу Србе (културни међуутицаји) – што ћемо видети на примеру из Београда

Српски језик има седам падежа, па је у односу на друге европске језике у томе рекордер. Заостаје и њему блиски руски језик – баштини шест падежа, јер му се, негде и некад, изгубио пети, па Руси, уместо њега, користе први падеж. Због оволиког броја падежа, странцима је тешко да правилно науче српски језик. Кажу да најтеже савлађују промену именица по падежима. Никад нису сигурни да ли су именицу у реченици изговорили правилно, или су се послужили погрешним падежом. Треба им веровати, јер о томе најупечатљивије сведоче Хрвати. Они су се, знамо, преузимајући српски за службени, суочили са страним језиком, без обзира што је српски сродан хрватском ("кајкавском дијалекту" – како се у лингвистици хрватски језик погрешно обележава). И њима, као и другим странцима, падежи задају највеће муке. Нису их савладали ни до данас, и поред чињенице да је у Хрватској српски језик у употреби више од сто година.

Падежи – несавладиве препреке

Да Хрвати погрешно користе падеже (и њихови филолози), види се у свакодневно изговараним реченицама. Несхватате бити српског језика, захватило је целокупно становништво у Хрватској. Можда се томе опиру Хрвати у српским земљама, мада се погрешно коришћење падежа прелива из Хрватске и међу Србе (културни међуутицаји) - што ћемо видети на примеру из Београда.

Пре примера о огрешењу о падеже у српском језику, да видимо како граматика дефинише именице:

Именица: врста, категорија самосталних речи, којом се означава име или назив бића, предмета, појаве, осећања, појма свега онога што постоји или се замисли да постоји: апстрактна именица, бројна именица, властита именица, збирна именица, општа именица, итд – Речник српскохрватског књижевног и народног језика, Српска академија наука и уметности, Књига VII, Београд, 1971, стр. 707.

У Хрватској се најчешће греша с апстрактним и бројним именицама. Узећемо за пример апстрактну именицу "пут" – обележава учесталост догађаја или предмета. Уз њу ћемо пратити употребу бројних именица код Хрвата: "први", "други", "десети", итд. Сад имамо прилику да изразимо једну замисао, уз правилно коришћење падежа у српском језику. Нека то буде реченица с делом из наслова овог чланка:

"Први пут се наљутио кад је видео да му је сусед, не питајући га, обрао јабуку".

Реченица је једноставна и лако схватљива. Не би требало да буде тешка за учење ни странцима. Али, у Хрватској се, за живо чудо, именица "пут", у овој реченици, не изговора овако – у првом падежу. Хрвати ће ову реч изговорити у другом падежу, што је против правила српске граматике. Погледајмо:

"Први пута се наљутио кад је видео да му је сусед, не питајући га, обрао јабуку".

Отукуд овде изрз "пута", уместо "пут", сами Бог зна, како то каже наш народ. Могло би се домишљати да је то пренесено из хрватског језика (културни утицаји), али је то тешко проверити, јер није лако набавити граматичку хрватског језика - "кајкавског дијалекта". Али, ако пођемо од тога да су сви словенски језици сродни (да су им граматичка правила често подударна), узећемо за пример руски језик. Ако би се Руси понели попут Хрвата, онда би уместо правилног израза:

"Первиј раз.....", изговорили: "Первиј раза.....", што би познаваоце руског језика зачуло. Јер, у руском језику "раза" не значи ништа, као што ни у српском језику "пута" не значи ништа. Али, ето, Хрвати "путу" користе, као именицу у првом падежу. Јер ако се реч "први" налази у првом падежу, онда то мора да буде случај и са следећом именицом у реченици. По оваквом граматичком правилу, требало би да је облик првог падежа и израз "пута", а видимо да ова реч не постоји у српском језику. То је само облик другог падежа (генитива) српске речи "пут".

Било би подношљиво да је ово усамљен случај хрватског огрешења о падеже у српском језику. Постоје још чуднији случајеви кршења правила српске граматике. Односе се на падаже бројних именица. Боље је речено – Хрвати не мењају неке бројне именице по падежима. Остављају их само у првом падежу, као да је у питању граматичко правило енглеског језика! Ево примера како Хрвати изговарају бројне именице уз дванаест месеци:

"Први српња сам допутовао у Београд".

Свако ко говори српским језиком, овако би изговорио ову реченицу:

"Првог српња сам допутовао у Београд".

Хрвати ће тако поступити са сваком бројном именицом, на пример:

"Двадесет седми српња сам допутовао у Београд", уместо "Двадесет седмог српња сам допутовао у Београд".

Примећујемо да месец, **правилно**, стављају у други падеж, а бројну именицу (датум) **неправилно**, остављају у првом падежу – супротно граматичком правилу.

С једним Хрватом сам, давно, расправљао о овоме. Он је покушао да ме увери да се овим не крше граматичка правила, јер је између речи "први" и "српња" изостављена реч "дан", а она се претпоставља. Наравно, он није био у праву, јер и именица "дан" подлеже истим граматичким правилима, па би и она морала да се нађе, у овој речници, у другом падежу. Овако:

"Првог дана српња сам допутовао у Београд", а не како је мој саговорник замислио: "Први дан српња сам допутовао у Београд". Ово би била двострука грешка – две именице су остављене без падежне промене: "први" и "дан".

Једна грешка условљава другу

Кад би Хрвати користили латинска имена за месеце (**јануар, фебруар, итд**), онда би ова грешка била изолована, јер су сви месеци мушког рода. Међутим, Хрвати користе словенска, а она су и у мушком и у женском роду (**сјечањ, вељача, итд**). Пошто се именице мењају и по роду, јасно је да су женски и мушки облици различити. Међутим, то Хрвати не распознају, они бројне именице не прилагођавају женском роду. То ћемо видети на примеру имена месеца женског рода: **вељача**. Не трепнувши, Хрвати ће изговорити горњу реченицу, уз вељачу, овако:

"Први вељаче сам допутовао у Београд".

Ако не изговарају ову бројну именицу у падежу, бар да је изговарају у роду, не би имали дуплу граматичку грешку у овој реченици. Јер, вељача је женског рода, па и бројну именицу је обавезно изговорити у женском роду – **"Прве вељаче сам допутовао у Београд"**. Да се то овако напише, онда не би било ни једне грешке у овој реченици, јер је реч **"прва"** стављена у други падеж – правилно. Али, ако би Хрвати и ову реч користили у првом падежу (као код месеци мушког рода), имали би једну грешку. Написали би:

"Прва вељаче сам допутовао у Београд".

Ово је рогобадније, па Хрвати зато изговарају и "вељачу" у мушком роду. Делује мало углађеније:

"Први вељаче сам допутовао у Београд".

Ново граматичко правило само за једну реч

Хрватски филолози су за једну српску реч прописали ново "правило" (кршећи правила српске граматике), али је то "правило" немогуће применити на друге речи истог рода. Ово је најбоље сведочанство да је српски језик отпоран на нагрђивање - ако се појава може тако назвати.

Опет је реч о падежима. Нема шта, рекли смо да се странци, учећи српски језик, највише спотичу о падеже, па ћемо видети да су се хрватски филолози и угрували о њих. Они су решили да наруше једно чврсто правило српске граматике. Оно гласи да се прилози не мењају у падежима. На пример, прилози за место и време. Од ових за место, да споменемо неке: **"тамо", "овде", "онде", "амо"...**

Ако бисмо покушали да применимо падеже на једном од прилога за време, било би то немогуће: **"ујутру", "сутра", "јуче", "ономад"...** Боље да не покушавамо. Како би изгледао у падежима прилог "јуче"? Никако: **јуче, јучеа, јучеу** – бесмислица.

Али у Хрватској се један прилог мења по падежима. Замислите и то загребачки филолози нуде за неко ново правило – "треба само да се људи навикну на то". На жалост, као што смо споменули на почетку овог чланка, и српски интелектуалци су прихватили ово објашњење и почели овај прилог да мењају по падежима!

У питању је прилог "данас". Хрвати су основали новине овог имена, а на то су се угледали и неки власници новина у Београду, па је и на нашим киосцима освануо дневни лист "Данас". Уместо да се овај прилог (име новина) овако користи:

"Објављено је у београдским новинама 'Данас' нешто изузетно", налази се неправилни облик овог прилога:

"Објављено је у београдским новинама 'Данасу' нешто изузетно", или се пише с огољенијом грешком:

"Објављено је у 'Данасу' нешто изузетно".

Уз овако скрнављење српског језика, сасвим је упутно да Српска академија наука и уметности затражи од УНЕСКО-а да заштити српски језик.

У исто време, било би још упутније да се ово тело УН позабави спасавањем хрватског језика, јер је он пред ишчезнућем. Говори се само у кругу хрватских породица, а у школама и на универзитетима се не учи ни факултативно. Тај хрватски језик је дело хрватског народног генија и сигурно је, за Цивилизацију, значајан колико и сваки други.